

פרקים ראשונים

על נושאים ותכנים

מאז הופיעה החוברת האחרונה של ה"בצרון" עבר סתיו וכמעט כלה חורף. בינתיים נצטברו בתוך המערכת דברי ספרות שבחלקם אינם סובלים דיחוי. כדי לכלול בחוברת הנוכחית את הנושאים ובני-הנושאים המהווים את עיקר תכנה, ראינו צורך להגדילה ולהכפילה.

בראש ובראשונה באים בחוברת דברי זכרון והערכה על הסופר והוגה-הדעות משה מייזל (=עמישי) והמשורר אמיר גלבע, זכרון שניהם לברכה. שניהם זכו בפרס ישראל ובלהה ניומן מטעם המכון לתרבות עברית והינוך של ניו-יורק אוניברסיטה.

משה מייזל ואמיר גלבע. – הענקת הפרסים לשני סופרים שונים ונפלים בתחומי עשייתם הספרותית באה כאילו להדגיש את כוללנותו של המושג ספרות ושוויון ערכה של תרומת-סופרינו, לתכניה ונושאייה, לאוצר רוחנו: בשדה היצירה האמנותית, מחקר והגות, המסדה העיונית שעניינה בעיות הזמן וכ'.

שני חתני הפרס, המשורר והוגה הדעות, שלא זכו לקבלו בחייהם – כל אחד הצטיין בתחום יצירתו וביחודו ובסגוליותו. עם כל הזיקה של אמיר גלבע לשירה העברית הגדולה בתקופת החייה, סטה מדרכי הפרוזודיה הסלולים, פבש את נתיבו הוא, נתיב היחיד שלו, ויצר תבניות שירה וטבע צורות-לשון-הבעה-יודימיו חדשות ומקוריות.

מעט בערך נכתב לפי שעה על הגותו של משה מייזל (=עמישי), המעוגנת בהגות פילוסופית-היסטורית ועיונים מעמיקים בהשתלשלות רוח ישראל, שמשמעות חיונית להם לרעיון חידוש חיינו המדיניים בימינו. אף אישיותו של מ.מ. על אופיה, מידותיה וסימניה המיוחדים לה – חריפות-שכל ובינת-לב וסגולת ביטוי נלבב, חכמני-מחודד – לא באה לידי גילוי, כי-אם מעט מוער. חסרון זה מתמלא בצורה נאה ומתוך קרבת-נפש-ורוח במאמרו של פרופ' דב סדן בחוברת.

בין דמיון למציאות. – מקום מיוחד תופסים בחוברת דברי הבקורת וההערכה המאִלפים שהושמעו ביום העיון בספרות עברית חדשה בקיץ שעבר, שסומן בשם הכולל: "בין בדיון למציאות". בחוברת ארבע מן ההרצאות, שכל אחת מאירה פרשת-יצירה חשובה של טובי מספרינו.

אריאלה דים ז"ל. – רק אשתקד "התודענו" אל המספרת, אל שני ספריה של אריאלה דים ז"ל, "ירושלים משחקת מחבואים" ו"אחרון בנימין". זה היה "גילוי" מפתיע ומהנה. שמחנו לפרסם אחת מאגדותיה "ותרא האשה – חוה" ושיחה שקיים עמה המשורר אבנר טריינין. קשה היה או להעלות על הדעת שימיה של המספרת המחוננת ספורים. והנה, כעבור שנה נקטפה במיטב שנותיה, בעצם

פעילותה הספרותית. בחוברת מן הדברים האחרונים שכתבה – "אסתר – מגילת מחתרת", וכן גם ציונים לזכרה היקר.

"גלות וארץ" בהארה חדשה. – ד"ר יעקב קלצקין תפס מקום ניכר בספרותנו ההגותית. הוא נתגלה כשולל גולה קיצוני. דעותיו על הסכנה הצפויה לקיומו הלאומי-הדתי של עם ישראל בתפוצות הביע בספרו הגרמני וב"מקלט" הניו-יורקי אחרי מלחמת העולם הראשונה. מובן מאליו שלא חזה את הסכנה של הכליון הפיסי. כמה תגובות והשגות על המאמר נתפרסמו מד"ר יחזקאל קויפמן, ש.ה. ברגמן, ברוך קרוא (=קרופניק) ועוד. מה תקפן של דעות אלה לאור המציאות של ימינו? – פרופ' נתן רוטנשטיין בוחן מחדש את עיקרי השקפותיו של ק. ספק אם מישוהו לפני כן קשר את הגותו של ק. ב"שקיעת החיים" לרעיונותיו ב"גלות וארץ", כשם שעשה פרופ' נ.ר. במאמרו בחוברת הזאת.

לזכרו של יונתן מקסימון. – העתיד היה עדיין לפני הצעיר בן ה"א", עתונאי מוכר וחלוץ, בן למשפחת חכמים וסופרים באמריקה – והנה מוקדש עלון קיבוץ יהל "דפי יהל", לדברי הספד ואבל ולרגשי צער של חברים וידידים על הסתלקותו.

די בדברי ההספד של אביו, סעדיה מ., כדי להעמידנו על תולדות חייו הקצרים, אך גדושי מעשים והשגים ועל דמותו הסגולית של יונתן. מעלה אני בזכרוני את סברו מימי ילדותו, סֶבֶר של נועם וחוץ. אישיותו היפה, הנבונה והערה התגלתה במיעוט דברים. החלטתו בגיל כ"ג לעלות לארץ ולהקים קיבוץ בערבות הנגב הרחוק, קיבוץ יהל, הבשילה בו כנראה כאשר עשה שנה בארץ, ורוב הזמן בקיבוץ כברי בגליל העליון. הוא לא היה צריך להכשרה. הרעיון והמעשה ירדו בו כרוכים. במפעלו החלוצי היה משום חידוש וראשוניות לא רק בעצם עובדת הקמתו על ידי קבוצת חברים קטנה מאמריקה מיסודה של התנועה הריפורמית, אלא גם בחיפשו וגיבושו של אורח-חיים מסורתי-מקורי. הוא רחש כבוד לקנייני עמנו ולמורשת בית אבות, מורשת רוח ומוסר והגשמת יעודי התחייה העברית.

הרגשת יתמות מרחפת על פני דפי "עלון יהל" על אבדן "מפקד, מורה, אבא, חבר" – כדברי חברה אחת, אך גם ההכרה שברוחו העמיק את שרשי הקיבוץ בארץ. **חשבוננו עם העולם.** – שנת הארבעים לגמר מלחמת העולם השנייה, ומיגור ממשלת הרֶשֶׁע של גרמניה הנאצית תשמש נושא רב-דיונים על פרשת הדמים של שנות החורבן וההרס והתמורות שהביאה בעולם כולו.

ובתוך ההערכות והחשבונות הכלליים – חשבון עם ישראל שלא נגמר, וכמעט שלא התחיל, לא רק עם שונאיו בנפש, שכמעט הצליחו להפיק את זממם להעבירנו מן העולם, אלא גם עם העמים שקידשו מלחמה על עמלק שבימינו והקריבו קרבנות יקרים עד שהכריעו את האויב והביאו לכניעתו.

בימי תרועות הנצחון הובאו שלדי-האדם, שרידי עם ישראל ההרוג, שניצלו ממחנות המוות על-ידי הצבא הכובש, למחנות פליטים. לב כל יהודי מרגיש בארצות-החופש בכה בקרבו על גודל החורבן, שאם גם הגיעו עליו סיפורי זוועה קודם, לא שיער איש את מימדיו.

מאז ועד היום נוצרה ספרות שלימה על השואה ומוראותיה, אך לא נכתב כתב-אשמה מפורש, מפורט ומוסמך על מדינות הברית, שכמעט לא נקפו אצבע להציל בעוד מועד יהודים משיני הטורף הנאצי, ולא עוד אלא שהיו שמים מכשולים בדרך ההצלה וכך סייעו למכונת-התופת הנאצית להחיש את מעשי הקטל האיום.

והנה רק לפני זמן קצר נכתב כתב-האשמה בצורת ספר-“הפקרת היהודים” שתיעודו אינו מוטל בספק – ודוקא על-ידי לא יהודי, פרופיסור דייוויד ס. וימן. החומר שאסף בספרו בשקידה רבה – מיסמכים, תעודות ועדויות ממקורות נאמנים – מגלה פני שותפיהם של עמלק: מדינאים ופקידים גבהים בממשלות ארצות הברית ואנגליה שאטמו אוזן והעלימו עין מן הטבח הנורא ביותר בתולדות העמים. גם לאחר שנתפרסמו דו"חים מפורטים על השמדתם של מיליוני יהודים וכשעוד נותרו פתחי הצלה לשאריות ישראל, לא נקטו אנשי הבית הלבן בווישינגטון ובמחלקת המדינה באמריקה, ולא-כל-שכן במיניסטרוין החוץ של בריטניה, בשום אמצעים אפשריים לחלצן מכבשני האש, יתכן בגלל החשש שמא יצליחו במשימת-ההצלה... הנשיא פ.ד. רוזוולט, שקיים מסיבות עתונאים פעמיים בשבוע לא הזכיר אף פעם דבר השואה, ואף העתונאים עברו עליה בשתיקה גמורה.

אגב, בזמן שלא נעשה דבר להצלת אחינו והצי הבריטי שם מצור על חופי ארץ-ישראל כדי למנוע מפליטי השואה מלבוא בשערי המולדת העברית, עשו עמי הברית מאמצים רבים כדי להביא פליטים יוגוסלביים, פולניים ויוונים לחוף מבטחים בצפון אפריקה.

כשנה וחצי לפני גמר המלחמה, בינואר 1944, הקים רוזוולט ועדת המלחמה למען הפליטים ומינה את ג'והן פֶּהֶלֶה לעמוד בראשה. הוועדה הוקמה לאחר שמספר פקידי האוצר (האם ידו של השר הנרי מרגנטהאו היתה בדבר?) הכינו תזכיר שבו הוקיעו את מעשי ההונאה וההעלמה של מחלקת המדינה. סביר, שרוזוולט חשש לשערוריה והוועדה שימשה כסות-עיניים למחדלים אשר להצלת היהודים בעוד מועד.

הוועדה הצליחה במשך זמן פעולתה להציל כמאתיים אלף פליטים. האם ניתן לשער כמה יהודים היו נשארם בחיים אילו הוקמה כאשר הגיעו הידיעות הראשונות על השואה?

מאין נבעו האדישות והקשיחות וקשר השתיקה ל"הרג עם"? בישיחה עם ד.ס. וימן בטלוויזיה (בתוכנית טד קופל) השתתף גם ג'והן פֶּהֶלֶה. לשאלה אם אנטישמיות מילאה תפקיד ביחס של שוויון נפש והתנכרות לגורל היהודים, ענה פהלה ללא היסוס ובכנות: כן! כלומר, ארס-האנטישמיות שהביא להשמדת היהודים בידי הנאצים, הוא ששיתק פעולה ממשית "בעולם החפשי" להצלתם. חשבתנו עם העולם הוא גם חשבון עם עצמנו, חשבון-הנפש שלנו, כי גם הציבוריות היהודית בארה"ב לא גילתה יוזמה, עוז וכושר-פעולה בתקופה האיזומה ביותר בתולדותינו.

עם מלומד נסיונות חיב ללמוד לקח לכל הפחות משואת דורנו, שואה ללא תקדים, לגבי מאבקנו כיום לחיי עצמאות ובטחון.

ח.ל.

* David S. Wyman, The Abandonment of the Jews. America and the Holocaust, 1941-1945.